

Toimivatko puumarkkinat reilusti metsänomistajan kannalta?

MTK:n korkeakoulukonferenssit: Metsäpolitiikka

8.11.2022

Laura Harjunpää

Suomalaisten puumarkkinoiden ”vinouma”

Perhemetsätalous – suomalainen erityispiirre

- Suomalainen perhemetsätalous; metsätalous on monelle suomalaiselle jos ei pääelinkeino, ainakin keskeinen henk.koht. taloutta tukeva tekijä.
- Yli 600 000 yksityistä metsänomistajaa
 - = yksin ja yhdessä puolison kanssa metsää omistavat, kuolinpesät, verotusyhtymät ja yhteismetsät.
 - Kuolinpesiä n. 70 000 kpl
 - Yhteismetsiä lähes 600 kpl / 770 000 ha metsää
- Metsänomistajien keski-ikä koko maassa on keskimäärin 60 vuotta.
- Lukumäärällisesti eniten metsänomistajia on ikäluokassa 65-74 vuotta
 - Eläkeläisten osuus metsänomistajissa on lisääntynyt viime vuosina
- Miehiä 60 %, naisia 40 %
- ”Etämetsänomistajat”

Lähde: Suomen Metsäkeskus

Asettukaa esimerkkinä toimivan metsänomistajan asemaan

- Iäkäs
- Eläkkeellä, kohtuullisen pieni eläke.
- Edesmennyt puoliso hoitanut kaiken metsään ja puukauppaan liittyvän. Oma koulutustausta ja työura täysin muulla kuin metsään liittyvällä alalla -> ei pitkälle menevää metsäalan osaamista.
- Asiointi ja kaupankäynti erilaisin teknisin välinein ei välttämättä kovin luontevaa / tuttua.
- Asuu etäällä omistamistaan metsistä (ei välttämättä ajankohtaista tilannetietoa, ei mahdollisuutta seurata esim. hakkuun toteutusta).
- On hyvin monessa suhteessa muiden osaamisen ja tiedon varassa, joutuu luottamaan siihen että asiat ovat kuten ne esitetään.
- Ei täysin tunne kaikkia omia oikeuksiaan, ei osaa vaatia tai kyseenalaistaa.

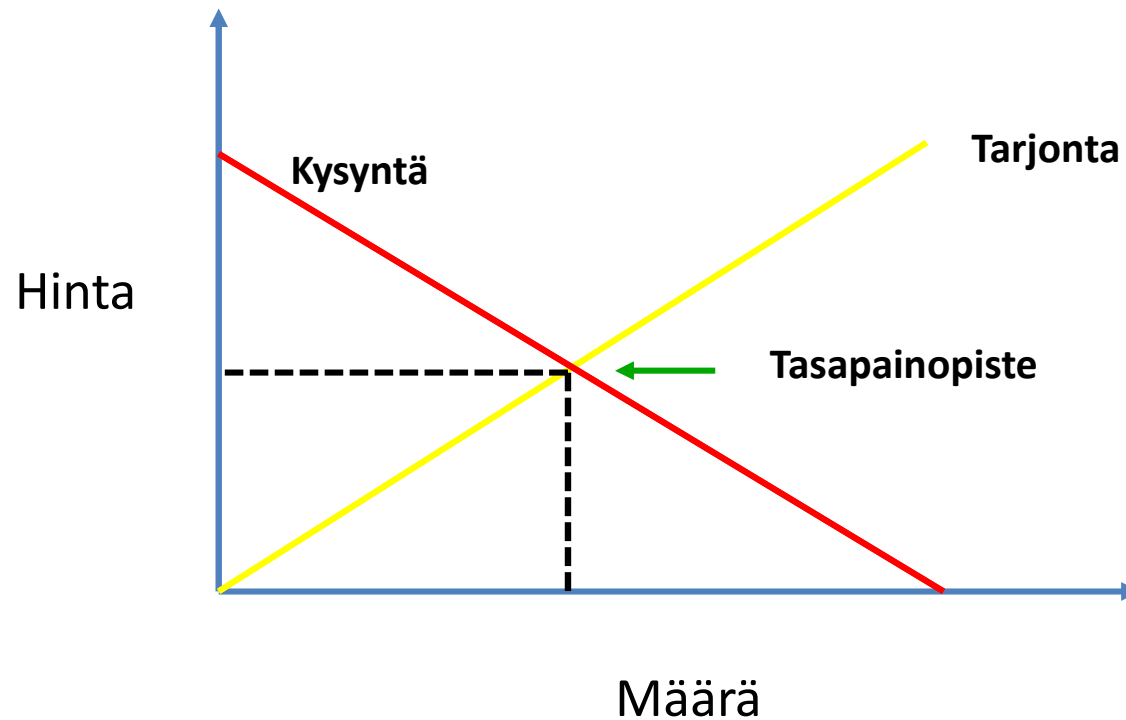
Millaisissa olosuhteissa v. 2022 on käyty puukauppaa?

- Helmikuussa 2022 alkanut Ukrainan sota ravisteli ja ravistelee edelleen maailmantilannetta.
- Sotaa seurannut energiakriisi ja turpeen verokohtelun muutokset lisänneet mm. energiapuun tarvetta kotimaassa.
- Sodan myötä puun tuonti Venäjältä Suomeen loppui.
- Kotimaiselle puulle povattiin suurta kysyntää, pitäähän tuontipuu korvata kotimaisella raaka-aineella.
- Yle Uutiset 14.3.2022:

Puun tuonti Venäjältä loppui kuin seinään – suomalaisille sahoille ja metsänomistajille luvassa kasvavaa kysyntää ja korkeampia hintoja?

Venäjältä tuotiin Suomeen vuonna 2021 puuta yhdeksän miljoonaa kuutiometriä eli suunnilleen 10 prosenttia metsäteollisuuden puun kokonaiskulutuksesta. Venäjä on myös merkittävä kansainvälinen sahatavaran viejä.

Markkinatalous on talousjärjestelmä, jossa teorian mukaan hinnanmuodostus eli hyödykkeiden hintojen määräytyminen on vapaan kysynnän ja tarjonnan säätelemää.

Ukrainan sodan odotetut vaikutukset puumarkkinaan kotimaassa...

- Odotusarvo oli, että Venäjän puuntuonnin loputtua Suomen puumarkkinoille syntyy ainakin hetkellinen alitarjontatilanne.
- Venäjältä tuodun puun osuus vastasi n. 10-12 % kotimaisesta vuotuisesta puunkäytöstä -> tämä määrä olisi jotenkin korvattava.
- Suuren kysynnän vuoksi puusta maksettavien hintojen odotettiin vihdoinkin nousevan.
- Kuinka lopulta kävi?

Suomalaisille tarjottavat puunhinnat
ovat lähinnä pilkantekoa tuontipuun
hintoihin verrattuna

Lukijan Sanomat | Kotimaisesta kuitupuusta
maksetaan kitsaasti parikymppiä, Baltiasta
tuodusta moninkertaisesti – "Selluteollisuus
paljasti tahtomattaan todellisen maksukykynsä"

Mielipide: Energiapuun hintataso oli iso
pettymys: Mistä riittää tuleviksi talviksi kuivaa
energiapuuta lämpölaitoksille?

**Puukauppa jatkoi laskua,
hintakehitys vaihteli**

**Puheenvuoro: Ulkomaalaista
puuta arvostetaan kotimaista
enemmän**

Kysely: Lähes puolet metsänomistajista
on tyytymättömiä kuitupuun hintakehi-
tykseen

Metsänomistajat ovat entistä tyytymättömämpiä
puun hintaan – "Hinta on jäänyt huomattavasti
jälkeen suhteessa metsäyhtiöiden tuloksiin"

-
- Puun tarjonta väheni selvästi, tarve pysyi suunnilleen ennallaan
 - Vapaan markkinatalouden teorioiden kautta hintojen olisi luullut nousevan, mutta näin ei ainakaan suuressa mittakaavassa käynyt.
 - **Miksi hinta ei nouse vaikka tarjonta vähenee ja kysyntää on?**
 - Epätasapainoinen voitonjako tuotantoketjussa: metsänomistajille maksettava puun hinta ei nouse, mutta metsäyhtiöt takovat huipputuloksia. Myös lopputuotteiden hinnat kohosivat rajusti.
 - **Miten toteutuu vastuullisuus puuntuotannon arvoketjussa, kun alkutuottajalle maksettavat hinnat pysyvät alhaalla ja voitot ohjautuvat ketjun muihin osiin?**
 - Ulkomailta tuodaan puuta korvaamaan kotimaista vajetta ja ulkomailta tuodusta puusta maksetaan moninkertaista hintaa kotimaiseen nähden.
 - **Miksi ulkomailta tuotu puu arvotetaan eri tavalla kuin kotimainen puu?**

Miksi hinta ei nouse vaikka tarjonta vähenee ja kysyntää on?

Metsälehti:

UUTINEN | 6.9.2022 09:52

MTK: Metsäteollisuus käyttää erikoisia keinoja

- **Tuonnin lisääminen:**
 - Puuta tuodaan ulkomailta korvaamaan kotimaista tarvetta -> markkinat tasapainottuvat.
 - Tuontipuusta maksetaan jopa moninkertaista hintaa verrattuna kotimaiseen puuhun.
- **Runkohinnoittelu:**
 - Kun rungolle maksetaan kokonaishinta, yksittäisten puutavaralajien hintaa voidaan piilottaa kokonaishinnan taakse.
 - Mahdollisesti kohonneet yksittäisen puutavaralajin hinnat eivät näy tilastoissa = hinnat eivät ole nousseet, eikä puusta tarvitse maksaa enempää.
- **Esim. kuitupuun hintaa on painettu alas myös nostamalla muiden puutavaralajien hintoja.**
 - Mm. energiapuun hintojen nousu

Miten toteutuu vastuullisuus puuntuotannon arvoketjussa?

- Yritysvastuu, vastuullinen liiketoiminta
 - Vastuullisuus on laaja käsite
 - Tulisi olla helposti mitattavaa
 - Rima riittävän alas, jotta toteutuu toiminnassa -> uskottavuuskysymykset
 - Tulisi olla jatkuvan kehittämisen alainen prosessi
- Metsäalalla vallitsee omanlaisensa käytännöt
 - Metsäalalla vastuullisuus ei näy loppukuluttajalle tai metsänomistajalle
 - Sertifikaatit vastuullisuusohjelmien korvikkeena?
 - Voitonjaon jakautuminen tasaisemmin läpi puuntuotannon arvoketjun lisäksi taloudellisen vastuun toteutumista.
 - Kotimaisen puun arvostus?
 - Kaikilla metsäalan toimijoilla ei ole löydettävissä kattavia vastuullisuusohjelmia – jos ei asioita ole edes paperilla mietitty, miten ne voivat toteutua käytännössä? Minkäänlaista rimaa ei pääse edes muodostumaan.
- Vastuullinen toiminta kaikissa kaupanteon vaiheissa olisi tärkeää, mutta ei aina toteudu
 - Sopimuskäytännöt
 - Neuvotteluasema
 - Käytännön toteutus
 - Tuloksenjako jne.

Miksi ulkomailta tuotu puu arvotetaan eri tavalla kuin kotimainen puu?

- Jostain syystä halukkuutta maksaa kotimaisesta puusta ei ole.
- Yhtiöt tekevät huipputuloksia, joten maksukykyä niillä riittäisi – vain maksuhalu puuttuu.
- Kotimaisen puun hintoja pidetään keinotekoisesti alhaalla mm. tuonnin ja erilaisten hinnoittelumallien avulla.
 - Pakonomainen tarve estää kotimaisen puuraaka-aineen hintojen nousua...
 - Ristiriitaista, kun ulkomaille kuitenkin maksetaan puusta suuria summia...
 - Kotimaan markkinoilla käytetty raha vs. ulkomaille valuva raha
 - Ulkomaiset puunmyyjät vs. kotimaiset puunmyyjät
- Suomi on ”vihreän kullan maa”
 - Suomalaiset ovat ylpeitä metsistään ja kansallismaisemastaan – tätä markkinoidaan ulkomaille.
 - Kotimaisten metsäyhtiöiden maksuhalukkuus ei heijasta omaa ylpeyttä metsistämme.

Puumarkkinat toimivat vapaasti = markkinat määräävät puun hinnan?

- Kilpailulaki turvaa vapaata kilpailua markkinoilla.
 - Tarkoituksena on terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta.
 - Kilpailulakia sovellettaessa on erityisesti otettava huomioon markkinoiden toimintaedellytysten ja elinkeinon harjoittamisen vapauden suojaaminen niin, että myös asiakkaat ja kuluttajat hyötyvät kilpailusta.
- Kannusteet kilpailulain noudattamiseen:
 - Lainvastaisesta toiminnasta mahdollisesti määrättävä seuraamusmaksu voi olla todella suuri (10% vuotuisesta liikevaihdosta, ei liikevoitosta)

Mikseivät metsänomistajien etujärjestöt nosta puun hintaa?

- Toimialajärjestöt ovat kilpailuoikeudellisen valvonnan keskiössä
 - Euroopan komission kartellitapauksissa kielletyksi todettuun toimintaan on liittynyt toimialajärjestö noin kahdessa tapauksessa viidestä.
 - Toimintaympäristö sekä kielletyn ja sallitun toiminnan rajan etsintä on haastavaa, koska kilpailuviranomainen (KKV) ei voi antaa sitovia tulkintoja lain noudattamiseen.
- Kielletyiksi kartelleiksi katsotaan menettelytavat, joissa toimialajärjestö esimerkiksi;
 - antaa hintasuosituksia
 - antaa suosituksia tuotanto/hakkuumääristä
 - antaa tietoja muista kilpailijoiden välisestä ja tulevaan kilpailukäyttäytymiseen vaikuttavista ei-julkisista tiedoista.

Kilpailuoikeudellisen sääntelyn tavoitteena on suojella vapaata kilpailua

MUTTA

suojeleeko se puumarkkinoilla epätervettä markkinaa, koska hinta ei tunnu käyttäytyvän markkinatalouden teorioiden mukaisesti?

Yleinen kaupankäynti vs. puukauppa

Kaupankäynnin yleiset lähtökohdat

- Myyjällä on tuote ja ostajalla tarve ko. tuotteelle.
- Myyjä hinnoittelee tuotteen
 - Ostaja maksaa pyydetyn hinnan
 - Ostaja neuvottelee hinnasta -> kompromissi
 - Ostaja jättää ko. tuotteen ostamatta
- Ostajan tarpeen suuruus määrittää maksuhalukkuutta samoin kuin ko. tuotteen tarjonta markkinoilla muuten.
- Myyjällä on siis lähtökohtainen oikeus määrittää millä hinnalla tuotteen haluaa myydä.
- Ostajalla oikeus vaikuttaa ostopäätöksellään tai neuvotella hinnasta.

Kaupankäynnin lähtökohdat puumarkkinoilla Suomessa

- Ostaja määrää hinnan.
 - Ostotarjousmenettely: myyjä selvittää millä hinnalla ostaja on valmis ostamaan puun.
- Puukaupan osapuolina usein suuri yhtiö vs. yksityinen metsänomistaja -> tasapainoinen tilanne (neuvotteluasema, resurssit, osaaminen)?
- Yksityishenkilönä metsää myyvä on suhteessa ostajana toimivaan metsäyhtiöön käytännössä kuluttajaan rinnastettavassa asemassa, mutta lain turvaamaa kuluttajansuojaa / heikomman suojaa ei ole.
 - Jos suoja olisi: mm.
 - a) Epäselviä ja tulkinnanvaraisia vakiosopimusehtoja tulkittaisiin aina metsänomistajan eduksi,
 - b) Sopimusehtojen olisi oltava metsänomistajalle kohtuullisia,
 - c) Metsänomistajalla olisi oltava aito mahdollisuus tutustua sopimusehtoihin. Kaupanteon yhteydessä pelkkä viittaus sovellettaviin vakioehtoihin ei riitä.

-
- Minkäänlaista heikomman suojaa ei lainsäädännön kautta ole, vaan osapuolet katsotaan lain silmissä tasaväkeisiksi neuvottelukumppaneiksi.
 - Puukaupan ehdot tulevat annettuina: metsänomistajalle usein ota tai jätä tilanne.
 - Ehdot painottuvat usein hyvin paljon vain toisen osapuolen etujen turvaamiseen.
 - Kohtuuttomia, jopa osin lainvastaisia ehtoja tulee sopimuksissa vastaan.
 - Kaikkia sopimusehtoja ei aina anneta nähtäville ennen sopimusten allekirjoittamista. Metsänomistajalla ei täyttä ymmärrystä siitä, millä ehdoin kauppaa käydään → tulee välillä ikäviä yllätyksiä.
 - Kauppoja tehdään jopa suullisin sopimuksin tai suullisesti sovittuihin lisäehtoihin nojaten → monesti eivät toteudu luvatulla tavalla.

-
- Puukaupan toteutus ei aina tapahdu sopimuksessa sovitulla tavalla, ei sopimussakkoehdotusta jos sopimusta ei noudateta.
 - Vahingon sattuessa sopimuksessa sovittuja korvauksia toisinaan vaikeaa saada, vaikka sopimuksen nojalla ostajan kuuluisi maksaa.
 - Jos sopimuksessa sovittuja ehtoja ei noudateta, eikä neuvottelemalla päästä sopuun, asia ratkaistava viime kädessä oikeusteitse.
 - Tähän liittyy verraten suuri kuluriski -> osapuolilla tasavertaiset edellytykset selvittää asia loppuun saakka?

Puukauppasopimukset

Yleisesti puukaupasta

- Puukauppa on sopimukseen perustuvaa kauppaa.
- Ostaja laatii hakkuusopimuksen omille sopimuspohjilleen ja omien ehtojensa mukaisesti.
 - Tavallinen metsänomistaja ei voi tähän juurikaan vaikuttaa.
- Hinnoittelu tällä hetkellä täysin ostajalähtöistä, metsänomistajalla ei ole käytännössä mitään vaikutusvaltaa tähän.
- Myyjä voi päätöksellään jättää myymättä, jolloin puu ostetaan viime kädessä ulkomailta -> ei vaikutusta kotimaan hintoihin / markkinaan muuten kuin korkeintaan kysyntää ja hintoja laskevasti.
- Myöskään loppukuluttaja ei voi vaikuttaa, puuta ostavilla yhtiöillä on siten korostetun vahva asema.

Puukauppasopimuksista poimittua

- Sopimuksissa pitkät korjuuajat (yleisesti esim. 2 vuotta)
 - Metsänomistaja ei saa tänä aikana myydä puita toiselle.
 - Metsänomistaja ei saa tänä aikana hakata / hakkauttaa puita tai tehdä / teettää metsässä muita korjuuta haittaavia töitä muuten kuin ostajan luvalla.
 - Riski myrsky- ja / tai hyönteistuhosta tänä aikana pääosin myyjällä.
 - Jos ostaja ei saa hyväksyttävästä syystä korjattua puita korjuuajan puitteissa -> korjuuaikaa jatketaan etenkin jos puun hinnat ovat sopimuksen voimassa ollessa nousseet. -> uusi kilpailutus johtaisi siihen, että pitää maksaa enemmän.
 - Jos ostaja ei saa hyväksyttävästä syystä korjattua puita korjuuajan puitteissa -> sopimusta ei haluta jatkaa etenkin jos puun hinnat ovat sopimuksen voimassa ollessa laskeneet -> uusi kilpailutus, ostaja saa halvemmalla.

-
- Ostaja saa kuljettaa puut tehtaalle ennen kuin metsänomistajalle on annettu mittaustulos tiedoksi.
 - Jos metsänomistajalla on syytä epäillä mittaustuloksen oikeellisuutta, hänellä ei välttämättä ole mahdollisuutta tarkistaa asiaa, jos puut on jo kuljetettu pois.
 - Metsänomistaja on usein käytännössä täysin ostajalta saadun tiedon varassa vailla mahdollisuutta itse tarkistaa asiaa.
 - Oikeus hakea kiinnitystä myyjää kuulematta
 - Ostajalla on oikeus hakea myyjää kuulematta kiinnitys sopimuksessa mainittuihin kiinteistöihin suorittamansa kauppahinnan ja sen koron takaisin maksamisen vakuudeksi.
 - Erikoinen ehto, koska Maakaaren 16 luvun 3 §:n mukaan **kiinnitystä saa hakea kiinteistön omistaja**, joka on viimeksi hakenut lainhuutoa.
 - Ehto vaikuttaisi äkkiseltään olevan jopa lainvastainen.

- Puukappasopimuksen perusidea:

- Metsänomistaja antaa luvan hakata ja pitää kaupan kohteena olevat puut hakattavissa olevana (metsässä pystyssä) ostajaa varten korvausta vastaan.
- Ostaja sitoutuu hakkaamaan sovitun alueen puut sovitulla tavalla ja maksamaan niistä.

- Jos perusideasta poiketaan, voi syntyä korvausvelvollisuus sopimuskumppania kohtaan:

- Metsänomistaja on korvausvelvollinen ostajalle, jos myykin puut ostajan ohi jollekin muulle / hakkaa puut itse / aiheuttaa muuta vahinkoa metsässään korjuun kannalta.
- Lähtökohtaisesti ostaja on korvausvelvollinen metsänomistajalle, jos hakkaa sellaisia puita, joita ei ole sovittu hakattavaksi tai jättää hakkaamatta puita, jotka on sovittu hakattavaksi.

- Nyt sopimukseen alkanut ilmaantua lisäehtona:
 - Jos ostaja korvaa hakkaamalla jääneet puut metsänomistajalle, korvatuista puista tulee ostajan omaisuutta.
 - Mitä käytännössä tarkoittaa / miten ehtoa tulee tulkita? -> onko omistusoikeus pysyvä vai sidottu sopimuksessa sovittuun korjuu-aikaan?
 - Joka tapauksessa kirjaus parantaa ostajan asemaa edelleen -> kyse ei enää ole sopimusehdon noudattamatta jättämisestä maksettava korvaus, vaan tavallinen kaupankäynti pystyyn jätetyistä puista.
 - Metsänomistaja on edelleen korvausvelvollinen ostajan suuntaan, jos ei noudata sopimusta.
- Puukauppasopimuksissa ei varsinaista sopimussakkokäytäntöä -> sopimuksen vastaisesta toiminnasta ei lähtökohtaista korvausvelvollisuutta (paitsi nimenomaisten ehtojen osalta) ellei konkreettista vahinkoa ole aiheutunut.
 - Johtaa helposti siihen ettei sopimusehdoista pidetä niin tiukasti kiinni.

EU:lla on paljon mielipiteitä suomalaisien metsistä

Mitä jos sinun omaisuutesi ei enää olekaan sinun?

- Metsät ovat Suomessa suurelta osin yksityistä omaisuutta.
- Omaisuuden suoja on Suomessa lainsäädännössä turvattu perustuslain tasoisin säännöksin.
- Omistusoikeus on oikeutemme keskeisimpiä peruskäsitteitä.
 - Luo henkilölle vallan määrätä ja käyttää omistamaansa kohdetta.
- EU:sta alkanut tulla sääntelyä, joka koskettaa suoraan suomalaisten omistamia metsiä ja rajoittaa niiden käyttöä.
 - Suojelu
 - Ennallistaminen
 - Puun energiakäyttö
 - jne.
- Onko kohtuullista, että joku muu määrää omaisuudesta, jonka suomalaiset ovat omalla rahalla ja työllä hankkineet itselleen?
- EU:n myötä julkinen keskustelu myös Suomessa mennyt hankalaan suuntaan metsänkäytön kannalta.

Puumarkkina metsänomistajan näkökulmasta

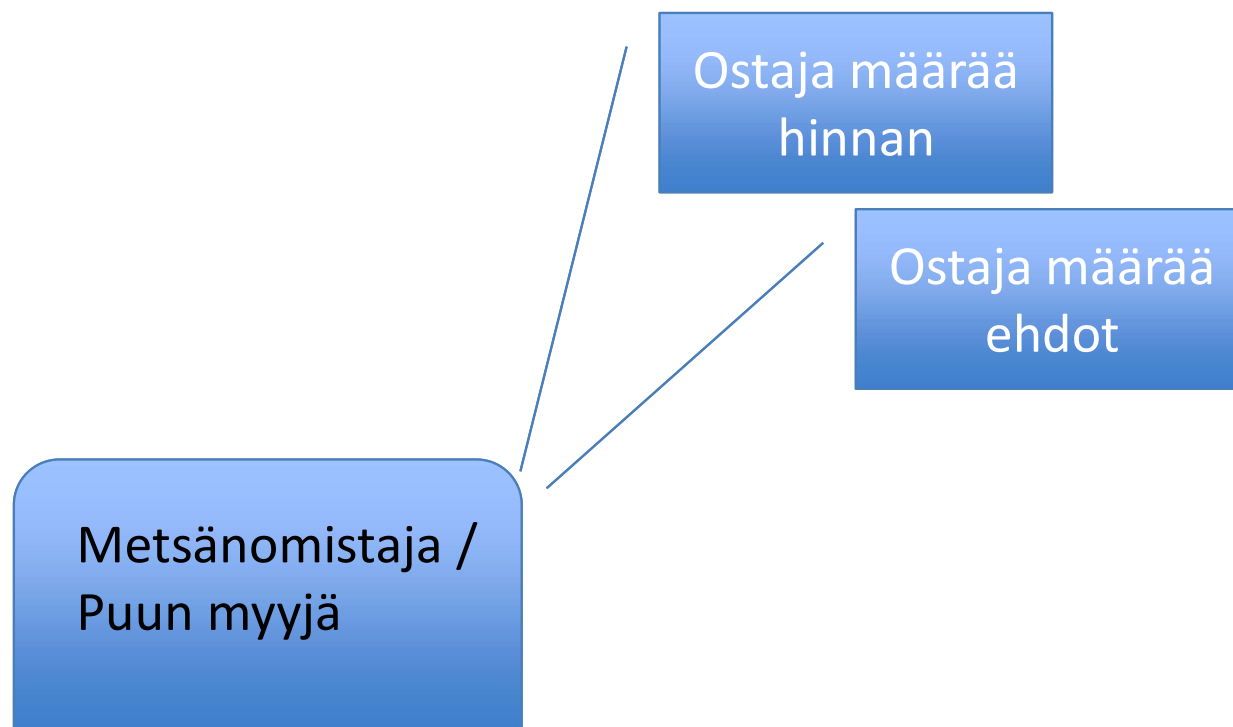

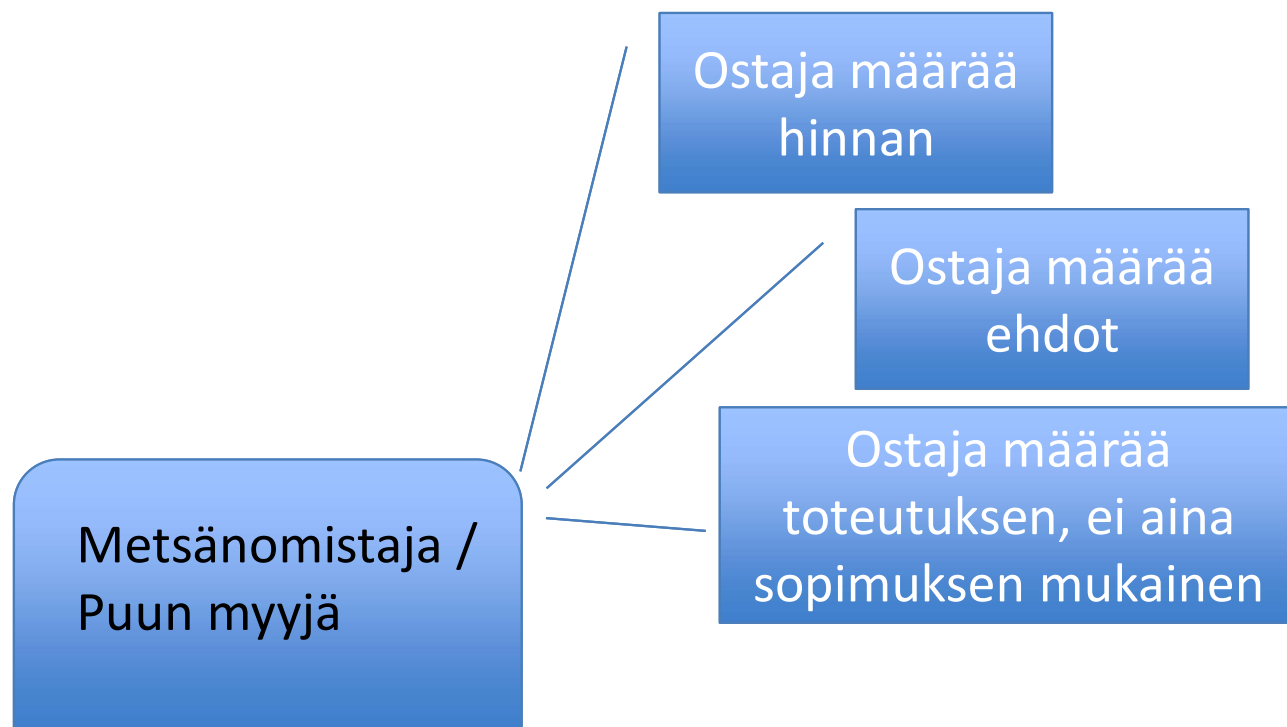
Metsänomistaja /
Puun myyjä

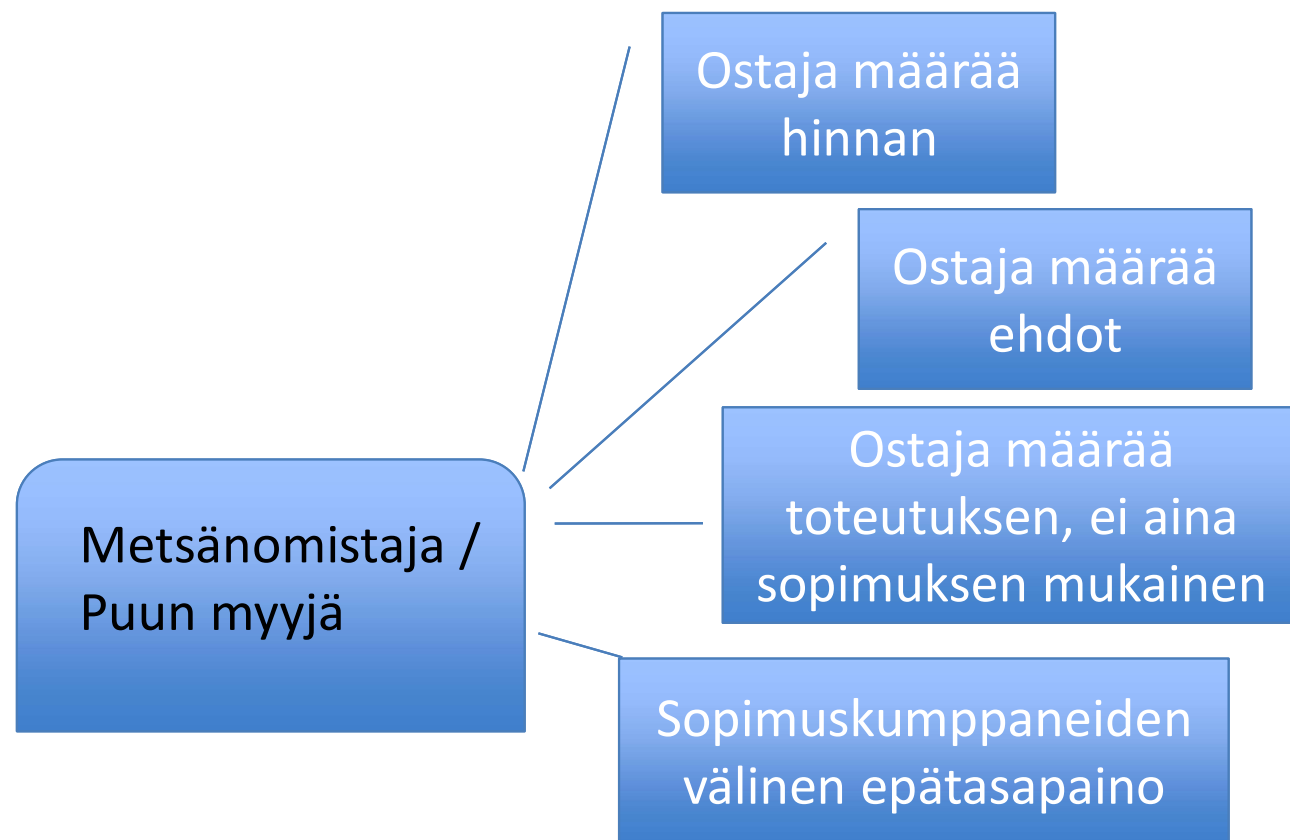

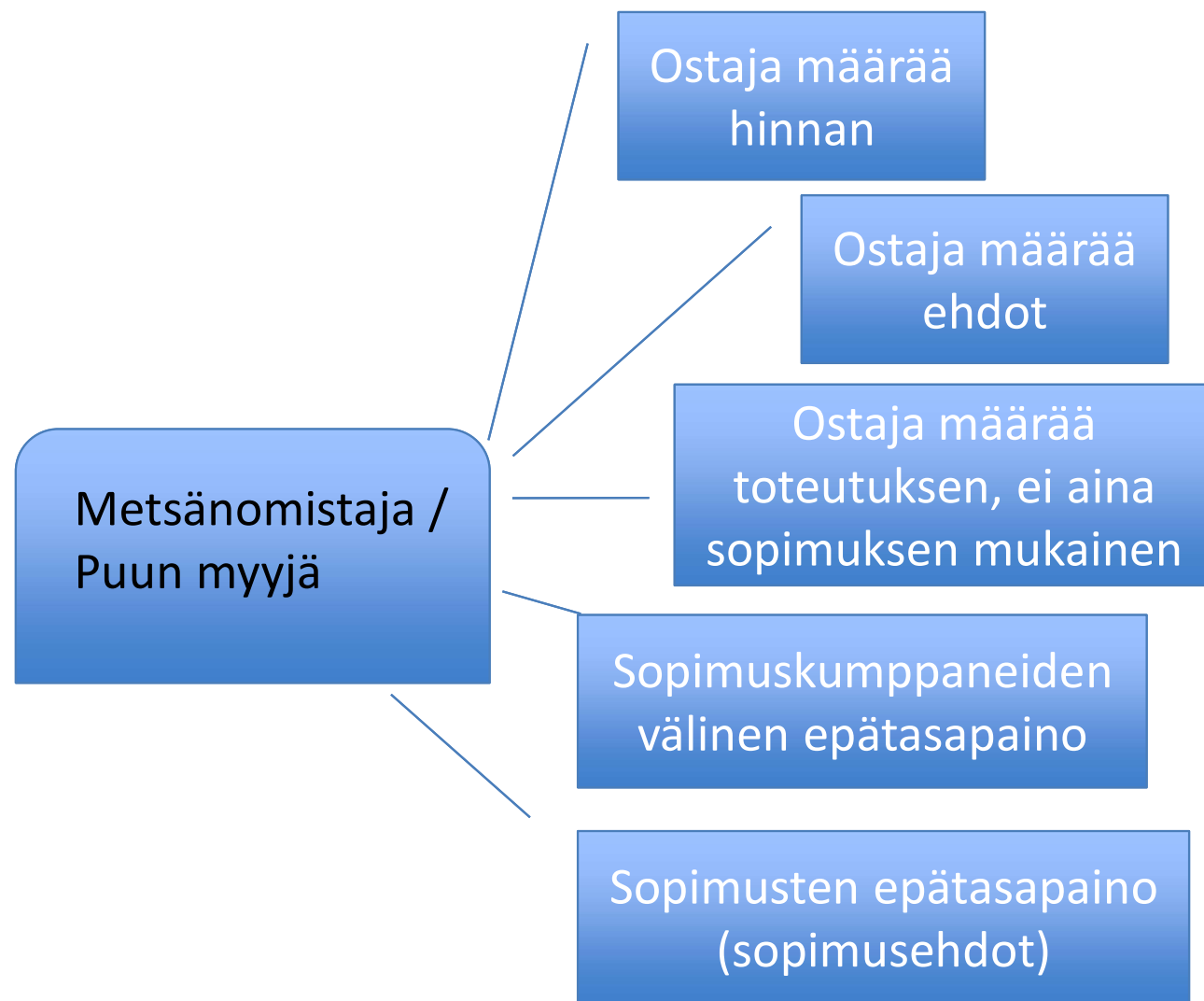
Metsänomistaja /
Puun myyjä

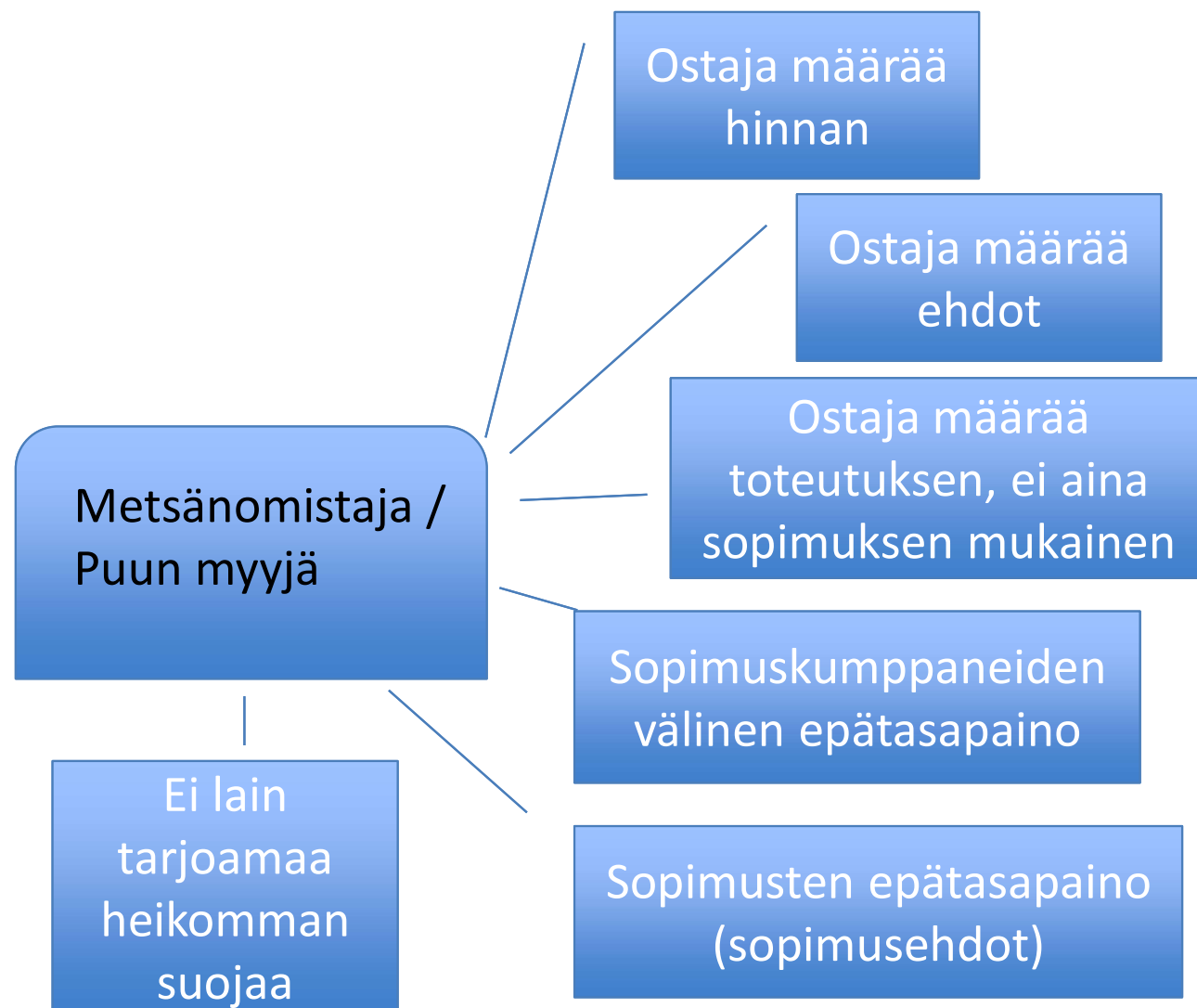
Ostaja määrää
hinnan

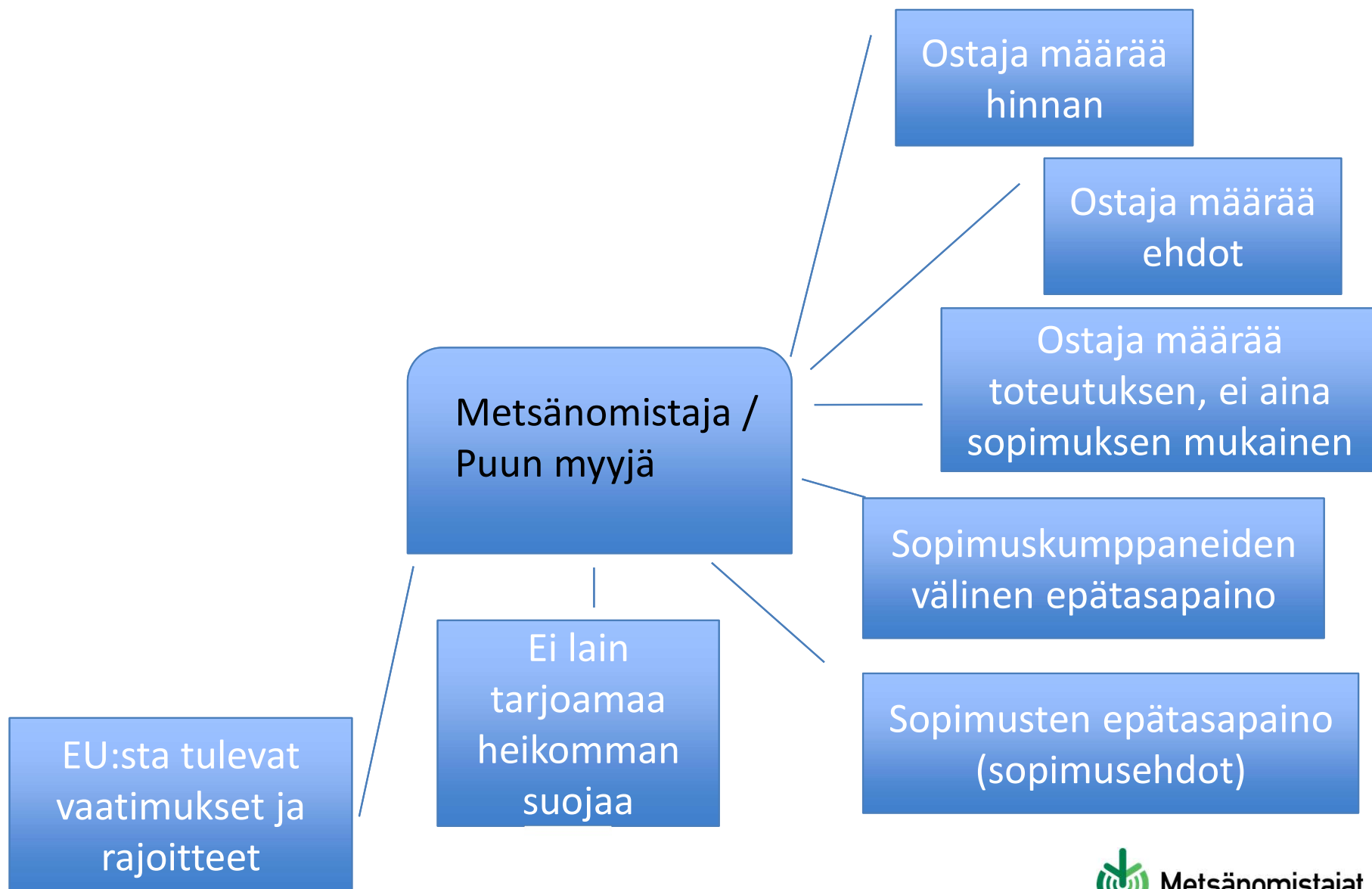

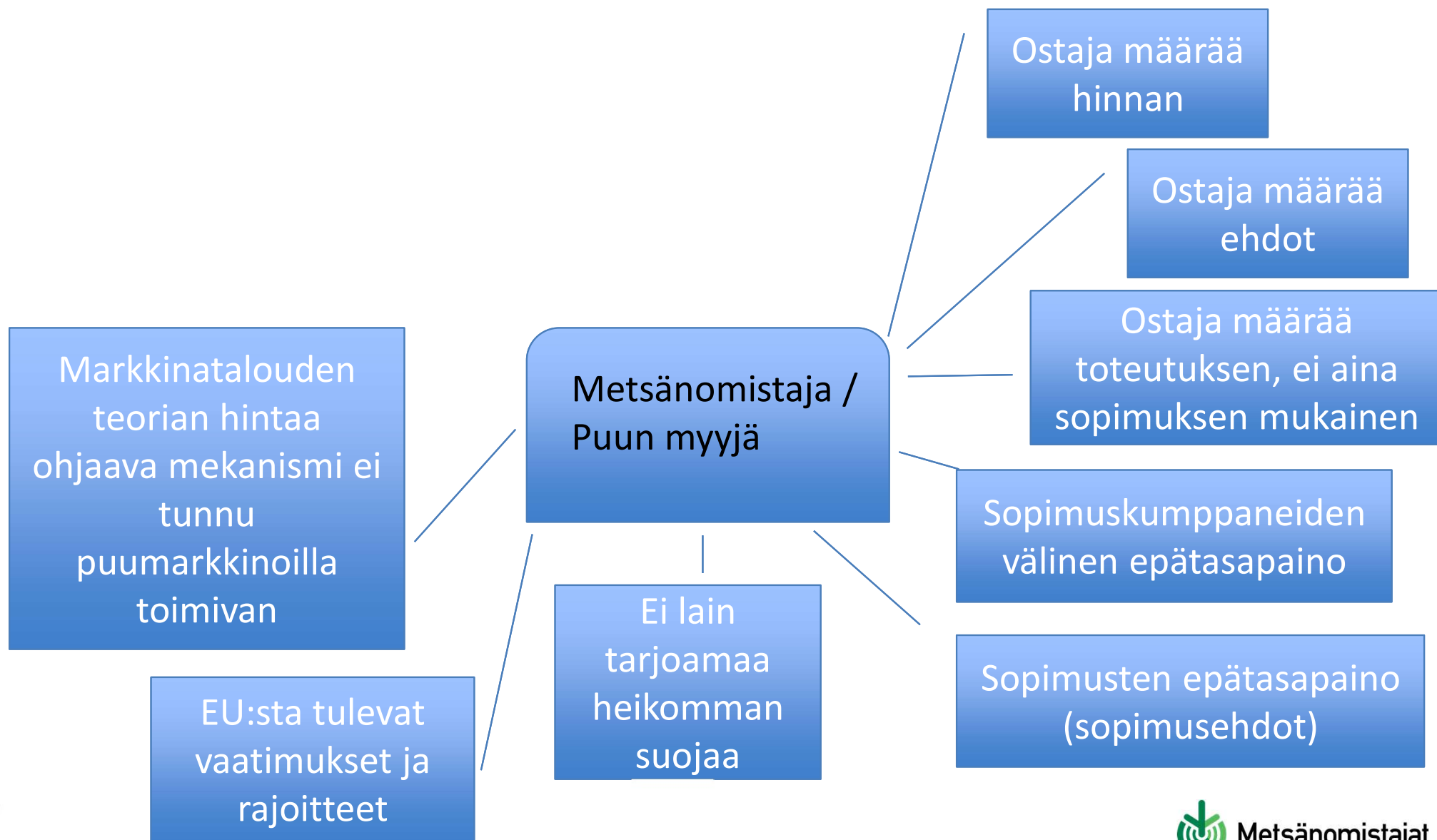

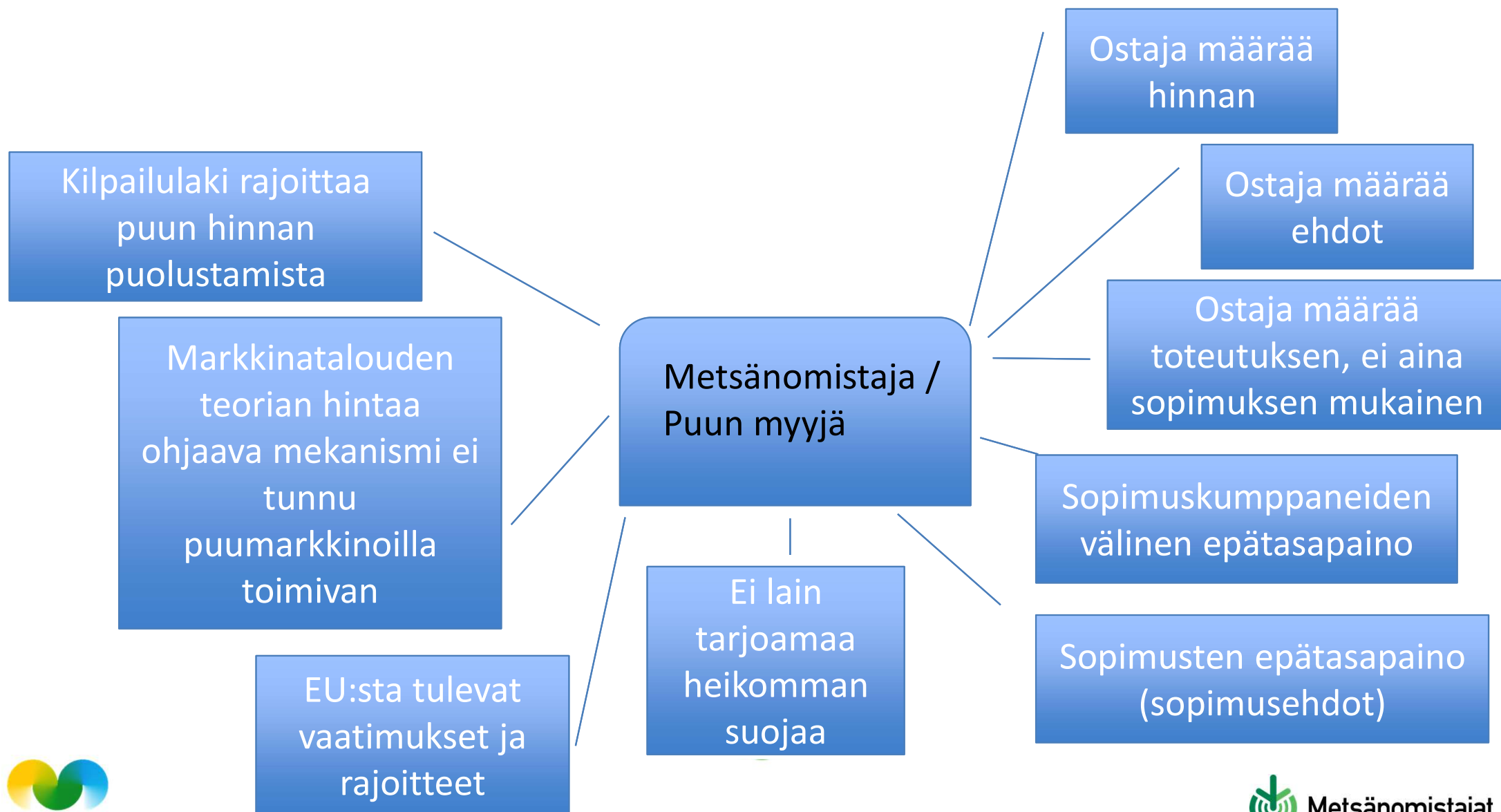

Ostajien "tilastokikkailu"
hintojen pitämiseksi
alhaalla

Kilpailulaki rajoittaa
puun hinnan
puolustamista

Markkinatalouden
teorian hintaa
ohjaava mekanismi ei
tunnu
puumarkkinoilla
toimivan

EU:sta tulevat
vaatimukset ja
rajoitteet

Metsänomistaja /
Puun myyjä

Ei lain
tarjoamaa
heikomman
suojaa

Ostaja määrää
hinnan

Ostaja määrää
ehdot

Ostaja määrää
toteutuksen, ei aina
sopimuksen mukainen

Sopimuskumppaneiden
välinen epätasapaino

Sopimusten epätasapaino
(sopimusehdot)

Ostajien "tilastokikkailu"
hintojen pitämiseksi
alhaalla

Kilpailulaki rajoittaa
puun hinnan
puolustamista

Markkinatalouden
teorian hintaa
ohjaava mekanismi ei
tunnu
puumarkkinoilla
toimivan

EU:sta tulevat
vaatimukset ja
rajoitteet

Resurssit ratkoa ristiriidat
loppuun saakka, esim.
vaatia korvauksia
oikeusteitse

**Metsänomistaja /
Puun myyjä**

Ei lain
tarjoamaa
heikomman
suojaa

Ostaja määrää
hinnan

Ostaja määrää
ehdot

Ostaja määrää
toteutuksen, ei aina
sopimuksen mukainen

Sopimuskumppaneiden
välinen epätasapaino

Sopimusten epätasapaino
(sopimusehdot)

Mitä mieltä olette, onko asetelma reilu?

**Toimivatko puumarkkinat Suomessa
reilusti metsänomistajan kannalta?**